

بررسی قابلیت‌های گرافیک محیطی جهت ارتقاء کیفیت بصری مکان‌های گردشگری شهر بروجرد

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۸

کد مقاله: ۴۲۲۴۵

شقایق موسیوند*^۱، مرتضی افشاری^۲

چکیده

گرافیک در معنای لغوی به معنی ترسیم و نگارش است. بر همین اساس هنر گرافیک هنری است که نگاهش و ترسیم کردن از ارکان اصلی آن است. از نظر رده‌بندی نیز، هنر گرافیک شاخه‌ای از هنر گرافیک به شمار می‌رود. در سده‌های پیشین قبل از آن که صنعت چاپ و چاپگری اختراع شود، هنر گرافیک با نقاشی و خوشنویسی مرزهای مشترکی داشته است و به طور عمده در هنر کتاب آرایه متجلی می‌گردید (استوار، ۱۳۹۲). در عصر حاضر صنعت گردشگری یکی از مهم‌ترین و پرسودترین صنایع در میان جامعه بشری در سراسر جهان است. این صنعت به جهت فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نقش موثری در جهت بازدهی و توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها و شهرها دارند. گسترش و توسعه گردشگری نیاز به داشتن زیرساخت‌ها و جاذبه‌های گردشگری دارد. شهر بروجرد نیز دارای جاذبه‌های گردشگری چون منابع طبیعی، تاریخی، زیارتی، اجتماعی و فرهنگی است. اماکن گردشگری تاریخی و یادمانی آن را سکونت‌گاه‌های باستانی، بناهای تاریخی و یادمان‌های هنری تشکیل می‌دهد. در دوره‌های مختلف در حوزه گرافیک محیطی فعالیت‌های بسیاری صورت گرفته است اما با این حال هنوز نتوانسته به طور قابل توجهی از عناصر گرافیک محیطی در توسعه اقتصادی و فرهنگی استفاده کند.

واژگان کلیدی: بروجرد، کیفیت بصری، گرافیک محیطی، گردشگری

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد ارتباط تصویری، دانشگاه شاهد تهران (نویسنده مسئول) shaghayghmosivand09@gmail.com

۲- دانشیار، دکترای پژوهش هنر، دانشگاه شاهد تهران

هنر در تمام قرون و دوره‌های متعدد از مظاهر رشد و ترقی تمدن‌ها بوده است. از بین تمام دسته‌های هنری، آن دسته از هنرهایی که با زندگی مردم ارتباط مستقیم دارند از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. گرافیک محیطی یکی از شاخه‌های هنر است که ارتباط مستقیم و موثری با زندگی مردم دارد. در عصر مدرن کمتر جایی دیده می‌شود که گرافیک محیطی در آن به کار برده نشده باشد. این شاخه از هنر با شهر و پیشرفت تمدن ارتباط نزدیکی دارد و در ارتقا کیفیت بصری، افزایش ادراک و شناخت هویت بصری یک شهر نقش بسزایی دارد که بنا به تفاوت قومی و نژادی ممکن است دارای تفاوت و تنوع باشد (جوانی و همکاران، ۱۳۹۶). گرافیک محیطی به علت ایجاد ارتباط موثر و گسترده با مخاطب، نقش پررنگی در روابط گفتگومانی نهادهای حاکمیتی با عموم مردم و فرهنگ‌سازی ایفا می‌کند. واژه گرافیک در لغت‌نامه‌ها به معنی نگارش و هنر نگارش تعریف شده است. امروزه این واژه به معنی شکلی از هنرهای بصری-دیداری به کار برده می‌شود که موضوعات مورد نظر را به وسیله تصویر اعم از تصاویر سینمایی و چاپی و تلویزیونی منتقل می‌کند (مقالی، ۱۳۹۴).

۲- بیان مسئله

آشفته‌گی و بی‌نظمی شهری از مهم‌ترین مسائلی است که در عصر حاضر دامنگیر شهرها شده است که سبب آلودگی روانی و بصری مردم می‌شود و پیامدهای منفی بر روان مردم به جا می‌گذارد. بنابراین واضح است هنری که با فضای شهری که مردم روزانه با آن سروکار دارند، مرتبط است بسیار مهم و حیاتی است. چون در حوزه فضای شهری بحث از نمایشگاه هنری و فردی نیست که بازدید از آن تنها وابسته به میل شخصی باشد، همین امر ضرورت اهمیت به این حوزه را نمایان می‌کند تا نه تنها به لزوم ابتدایی آن که سبب آرامش روانی و سهولت دسترسی شهروندان می‌شود، بلکه توجه به زیباسازی، اقتصادگرایی و هویت‌گرایی نیز در دستور کار قرار گیرد (ترابی و سوداگر، ۱۳۹۴). گرافیک محیطی علاوه بر زیباسازی فضای شهری، نقش راهنما را برای گردشگران ایفا می‌کند، زیرا بدون علائم راهنمایی، تابلوهای پیکتوگرام، استندها و پل‌های جهت‌یابی، پیدا کردن آدرس‌ها در شهر کار دشواری است. در کنار این ویژگی از گرافیک محیطی، ترکیب و انتخاب صحیح عناصر بصری از نظر ترکیب‌بندی و چیدمان باعث رفع آشفته‌گی بصری در فضای شهری می‌شود. بزرگترین نماد تمدن بشری، شهر است که انسان‌ها آن را برای امنیت، آسایش و رفاه خود بنا کردند. این سازه دست بشر تأثیری فراگیر بر زندگی او خواهد داشت (خطائی و عارفی، ۱۳۹۶). شهر شامل مجموعه‌ای از اجتماع است که انسان را در سطح گسترده‌ای و در بستر ارتباطات پیچیده‌ای که روز به روز در حال پیشرفت است به سوی هدایت می‌کند که اصولاً باید همسو با دستیابی انسان به کمالات باشد. در امور شهری همراهی چند مورد در کنار یکدیگر بسیار ضروری است: جامعه‌شناسی شهری، گرافیک شهری و جامعه‌شناسی هنری. مبنای امور شهری بر پایه رابطه متقابل میان شهر و شهروند است. شهر متعلق به شهروندان است و شهروند خوب نقش موثری در داشتن شهر خوب دارد. شهروند مسئولیت‌پذیر به خودی خود به وجود نمی‌آید، بلکه طی فرآیند آموزش فرهنگ شهروندی و مهارت‌های جمعی می‌آموزد چگونه در امور شهری و اداره آن مشارکت کند. پیوندی که میان زندگی شهروند با شهر وجود دارد سبب شده تا کلیتی به نام گرافیک محیطی به طور معینی قابل درک و فهم باشد (عبدالحسینی، ۱۳۸۵). گرافیک محیطی نوعی از هنر است که رابط میان هنرهای تجسمی با محیط اطراف ما می‌باشد. این هنر باعث جذب و لذت بردن از امکانات می‌شود که تماماً به وسیله ابزارهایی هستند که باعث خلق این هنر می‌شوند. گرافیک محیطی از جمله این ابزارها است. از سوی دیگر بزرگترین و مهم‌ترین شهرهای جهان به طور مستمر در زمینه تجارت و گردشگری با یکدیگر رقابت شدیدی دارند و همیشه در حال یافتن نشانه‌های جذاب و گویاتر برای جلب توجه بازدیدکنندگان و راهنمایی آنان هستند. بنابراین توانایی ذاتی گرافیک محیطی از نظر اقتصادی و گردشگری سبب رونق شهر می‌شود. گردشگری که یکی از صنایع عظیم در جهان است این فرصت را به هنر گرافیک محیطی می‌دهد. گرافیک محیطی هنری قدرتمند با داشتن پتانسیل اقتصادی و فرهنگی و به سبب آن درک بصری مخاطب رشد یافته، اقتصاد و هویت جامعه نیز مترقی می‌شود و به دیگران شناسانده می‌شود. بنابراین مسئولین زیباسازی شهری باید اهمیت این موضوع را در نظر بگیرند تا با انتخاب صحیح و چیدمان مناسب که مبتنی بر فرهنگ شهری است، بتوانند در رونق صنعت گردشگری و اقتصاد شهری موثر باشند (نوربخش و اکبرپور، ۱۳۸۹).

۳- هدف پژوهش

گرافیک محیطی در زندگی مردم و همچنین گردشگران به عنوان تابلوی راهنما، نقش بسیار مهمی دارند. ترکیب‌بندی مناسب عناصر بصری در گرافیک محیطی و نحوه چیدمان آن در محیط شهری، سبب رفع آشفته‌گی بصری در فضای شهری و بهبود صنعت گردشگری می‌شود. شهرستان بروجرد، یکی از شهرهای استان لرستان واقع در غرب کشور از جمله شهرهایی است که به علت ضعف در گرافیک محیطی و ارتقا کیفیت بصری محیط شهری، کمتر مورد استقبال گردشگران قرار می‌گیرد. هدف کلی این

پژوهش بررسی و تحلیل اثر گرافیک محیطی بر ارتقاء کیفیت بصری اماکن گردشگری شهر بروجرد و معایب گرافیکی موجود در آنها می‌باشد.

۴- روش پژوهش

در این پژوهش با رویکردی توصیفی-تحلیلی به روش کتابخانه‌ای و همچنین مشاهدات میدانی به تحلیل و بررسی تاثیر گرافیک محیطی بر ارتقا کیفیت بصری فضای شهری بروجرد و توسعه صنعت گردشگری شهر بروجرد می‌پردازد. در مرحله اول، با مطالعه پایان‌نامه‌ها، مقالات، کتاب‌ها، مطالب مورد نظر گردآوری و دسته‌بندی شده و در مرحله دوم برای غنای بیشتر مطالب، دانشجو با حضور در مکان‌های مورد تحقیق و با مشاهدات میدانی، تحقق مطالب را مورد بررسی قرار داده است.

۵- ادبیات پژوهش

۵-۱- گرافیک محیطی

معنای لغوی گرافیک نوشتن یا هنر نوشتن است. هدف گرافیک اطلاع‌رسانی و اعلام هشدار و راهنمایی به زبان تصویری است. هنر گرافیک ابزاری برای آگاهی بخشی مخاطب از چون و چرا و کیفیت موضوع است. در گرافیک هیچ محدودیتی وجود ندارد. یعنی مانند فیلم مختص به پرده سینما یا قاب تلویزیون نیست، بلکه گرافیک به تمام هنرها از جمله طراحی دکوراسیون، طراحی جلد کتاب، پوستر، تیزر تبلیغاتی و همچنین تیتراژ فیلم و انیمیشن نیز راه یافته است (حسینی، ۱۳۸۷). گرافیک محیطی از ریشه Design Graphic Environment به معنی طراحی محیط گرافیکی است. این اصطلاح اشاره به محیط و نمای بصری یا گرافیکی یک فضا یا محیط دارد. گرافیک محیطی شکل تکامل یافته تابلوهای اعلان، بیلبوردهای تبلیغاتی و طراحی ساختمان‌های مدرن و محیط شهری است (استوار، ۱۳۹۲).

گرافیک شهری جز امور سازماندهی شهری می‌باشد با رشته‌های گوناگونی مانند معماری، منظرسازی، برنامه‌ریزی شهری، مهندسی برق، زیباسازی شهری و ... ارتباط دارد و با فرهنگ و سیاست نیز ارتباط متقابل دارد (احمدی، وافی، ۱۳۹۵). به عبارتی دیگر گرافیک محیطی هنری میان رشته‌ای است که در مقیاس کوچک شامل فرهنگ خاص یک شهر و در مقیاس بزرگتر دربرگیرنده فرهنگ یک کشور است که نقاط قوت و ضعف آن را نشان می‌دهد (رئوفی، ۱۳۸۵). با رشد جمعیت و توسعه فضاهای شهری و وجود نیازهای اجتماعی، ایجاد فضاهای مناسب تقریبی، اماکن عمومی و خدماتی به جهت رفع نیازهای مردم و ایجاد رفاه و آسایش به طور چشمگیری گسترش یافت. انسان مفاهیم محیط پیرامون خود را به وسیله ادراک بصری دریافت می‌کند و به طور مداوم تحت تاثیر محیط اطراف و عناصر تصویری موجود در آن است. این عناصر تصویری امکان برقراری ارتباط با محیط پیرامون را فراهم می‌سازد که در نتیجه آن نظام عناصر تصویری تدوین شد (ایلوخانی، ۱۳۹۳).

۶- یافته‌های پژوهش

۶-۱- گرافیک محیطی در بروجرد

بروجرد یکی از شهرهای تاریخی استان لرستان واقع در غرب ایران است. این شهر در رده ۲۹ از شهرهای پرجمعیت ایران قرار دارد. شهرستان بروجرد پایتخت استان لرستان است و از لحاظ فرهنگی و هنری بسیار غنی و پربار است. طبق تحقیقات و بررسی‌های صورت گرفته در شهرستان بروجرد، به طور تقریبی ۲۰۰ خانه باستانی ثبت شده است که در طی سالیان مختلف برخی از این خانه‌ها بر اثر زلزله و فرسایش تخریب شدند که از تعداد ۲۰۰ خانه باستانی حدود ۴۰ خانه باقی مانده است که ۱۸ مورد آن به ثبت آثار ملی رسیده است. موسیقی و آواز محلی از ویژگی‌های بارز فرهنگی و هنری بروجرد است. موسیقی محلی شامل دیرمه، چغان و سه‌تار است که این سازها در تاریخچه موسیقی جایگاه ویژه‌ای دارند معماری خاص بناهای بروجرد نیز یکی از هنر خاص مردم بروجرد است. خانه‌های باستانی و سنتی شهر بروجرد با معماری خاص خود سبب جذب گردشگران به معماری باستانی شده است. از ابعاد هنری شهر بروجرد از منظر گرافیک محیطی می‌توان به نقوش و طرح‌های معماری اشاره کرد که در اکثر ساختمان‌ها، سقف‌ها، دیوارها، درب‌ها به کار رفته است و جلوه خاصی را به معماری و شهر بروجرد افزوده است. در فضاهای عمومی نیز با استفاده هوشمندانه از عناصر گرافیکی و طراحی خلاقانه منظره‌ی ویژه‌ای به شهر افزوده شده است. در شهر بروجرد هنر گرافیتی یا دیواری جایگاه ویژه‌ای دارد. این طراحی‌ها در اکثر نقاط شهر مانند دیوار پل‌ها، تونل‌ها و مجتمع‌های هنری به کار رفته است. به سبب این هنر و استفاده از نقوش خاص بروجرد، فضاهای دلنشینی برای تفریح گردشگران ایجاد شده است. گرافیک محیطی در شهر بروجرد بر پایه فرهنگ و سنت و آداب این شهر است. کاستی‌هایی در شهر بروجرد از نظر گرافیک محیطی و کیفیت بصری مشاهده می‌شود. اما با این حال گرافیک محیطی بروجرد را می‌توان در سطح متوسط به بالا ارزیابی کرد.

۲-۶- ویژگی و معایب گرافیکی بناهای تاریخی

۱-۲-۶- عمارت مصری‌ها

از میان قسمت‌های قدیمی و باستانی شهر بروجرد، محله‌ها و مناطقی وجود دارند که به دلایل گوناگون از جمله اهمیت سیاسی، تاریخی، معماری بناها و جایگاه ویژه اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. از جمله این بناها که در نقاط مختلف شهر قرار دارند، عمارت مصری‌ها است. این عمارت با کاربری مسکونی و متعلق به خاندان مصری، مرحوم حاج محمد مصری است که از تاجران صاحب نام شهر بروجرد بوده‌اند. آخرین فردی که از این خاندان در این بنا سکونت داشته است حاج محمدصادق مصری بوده است. وی از تجار به نام شهرستان بروجرد بوده که به در سال ۱۳۸۰ هجری شمسی درگذشت. این بنا متعلق به دوران قاجار است که در تاریخ ۲ بهمن ۱۳۸۲ با شماره ثبت ۱۰۸۷۳ به عنوان یکی از آثار ملی به ثبت رسیده است. این بنا شامل دو طبقه، حیاط اندرون، بیرون و خلوت است. همچنین معماری این بنا درونگرا و بخش اصلی آن در قسمت شمالی واقع شده است. قسمت شمالی بنا شامل پلکان مرکزی، ایوان، سالن پنج دری و دو اتاق قرینه است. در تزئین این بنا از سفال، آجرکاری و کاشی-کاری چوبی استفاده شده است. آجرکاری معقلی روی دیوار بام‌ها کار شده است. سبک معماری و تزئین خانه مصری‌ها، سبک قاجاری است (افشاری و چگنی، ۱۴۰۱). به جهت بررسی مولفه‌های گرافیک محیطی و کیفیت بصری در بنای خانه مصری‌ها، پس از مطالعه میدانی و بررسی منابع، معایب گرافیکی بنا و پیشنهادهای در جهت رفع آن‌ها در جدول زیر تدوین شده است (جدول شماره ۱)

جدول شماره ۱: بررسی میدانی معایب گرافیکی موجود در بنا (منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۲)

نام بنا	معایب گرافیکی	پیشنهادهای
خانه مصری‌ها	پیکتوگرام‌ها و تابلوهای راهنمایی نامناسب تابلوهای راهنمایی فاقد علائم تصویری تناقض دکوراسیون با تاریخچه بنا عدم تناسب اشیا با مجموعه (پیکان، میز، صندلی و...) عدم وجود تابلوهای راهنمایی در کوچه‌های منتهی به عمارت متریال نامناسب تابلوهای راهنمایی	نصب تابلوهای راهنمایی به دو زبان فارسی و انگلیسی نصب پیکتوگرام‌های تصویری استفاده از متریال مناسب برای تابلوهای راهنمایی جایگزین دکوراسیون با وسایل سنتی متناسب با تاریخچه بنا استفاده از لباس‌های سنتی برای کارکنان مجموعه ایجاد فضای سرگرمی باستانی برای کودکان (شهر فرنگ، بازی‌های سنتی و...)

۲-۲-۶- موزه شهرداری

بنای تاریخی موزه شهرداری (خانه کمال‌الدین نبوی طباطبایی)، بنایی که با شماره ۳۷۶۶ در فهرست ملی به ثبت رسیده است. این بنا در محله صوفیان شهر بروجرد واقع شده است و یکی از خانه‌های مجموعه تاریخی طباطبایی‌ها است. این بنا متعلق به دوره قاجار است که قدمت آن حدود ۲۰۰ سال می‌باشد. بنای موزه شهرداری در سال ۱۳۷۵ شمسی از نوادگان کمال‌الدین طباطبایی توسط شهرداری خریداری شد سپس در سال ۱۳۸۵ شمسی تبدیل به موزه گردید. اغلب اشیایی که در این موزه نگهداری می‌شوند متعلق به دوران قاجار و پهلوی هستند. در این عمارت حدود ۹۰۰ شی باستانی، فرهنگی و هنری نگهداری می‌شود (افشاری و چگنی، ۱۴۰۱). ویژگی‌های مهم این بنا شامل تزئینات با آجر، کاشی و حوض فیروزه‌ای که در حیاط مرکزی واقع شده، می‌باشد. همچنین پنجره و درب‌های خانه که به رنگ آبی می‌باشد، فضایی نوستالژیک را به وجود آورده است (خوانساری، ۱۳۸۳). به جهت بررسی مولفه‌های گرافیک محیطی و کیفیت بصری در بنای موزه شهرداری، پس از مطالعه میدانی پس از مطالعه میدانی و بررسی منابع، معایب گرافیکی بنا و پیشنهادهای در جهت رفع آن‌ها در جدول زیر تدوین شده است (جدول شماره ۲)

جدول شماره ۲: بررسی میدانی معایب گرافیکی موجود در بنا (منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۲)

نام بنا	معایب گرافیکی	پیشنهادات
موزه شهرداری	فرسودگی بافت بنا فرسودگی تابلوهای راهنمایی رهاسازی ابزارآلات در محوطه عمارت تابلوهای راهنمایی نامناسب نصب بی‌رویه بنر بر دیوارهای بنا رفع فرسودگی‌ها به روش نادرست عدم تناسب دکوراسیون و اکسسوری‌ها با تاریخچه بنا میلان نامناسب و غیرایمن	مرمت بنا و رفع فرسودگی استفاده از شیوه صحیح مرمت نصب بنرها روی بیلبوردهای خارج از بنا جمع‌آوری ابزارآلات نصب تابلوهای راهنمایی مناسب و به‌روز استفاده از متریاال مناسب در تابلوهای راهنمایی رسیدگی به فضای سبز عمارت جایگزینی بنرهای معرفی بنا با بروشورها

۶-۲-۳- امامزاده جعفر بروجرد

امامزاده جعفر بنایی مذهبی و توریستی متعلق به دوران سلجوقی می‌باشد که در محله دوانگه شهر بروجرد واقع شده است. طبق کتیبه‌های موجود در بنا، فرد مدفون جعفر از نوادگان امام هفتم شیعیان، امام موسی کاظم می‌باشد. در عین حال طبق برخی منابع و اسناد موجود جعفر پنج نسل بعد از امام چهارم شیعیان، امام زین العابدین می‌باشد. این بنا به علت گنبد پلکانی معروف است و قدمت آن به بیش از هزار سال می‌رسد. این مجموعه شامل بقعه اصلی منتسب به جعفر بن موسی، ایوان‌ها، بقعه خواهران، قبرستان عمومی و سردر ورودی است. ضلعی شرقی این بنا در مجاورت دیوارهای قلعه بروجرد بوده است که تا اواخر دهه ۶۰ شمسی قسمت‌هایی از آن برقرار بوده و سپس به تدریج تخریب شده است. گنبد این بنا از نمونه‌های معماری سلجوقی است که از نوع گنبد‌های مخروط پلکانی یا اورچین است. این گنبد مخروطی دارای ۱۸ پلکان است که در استان خوزستان بناهایی مشابه آن مانند آرامگاه دانیال نبی واقع در شوش وجود دارد. قسمت اصلی امامزاده، بنایی آجری با معماری هشت ضلعی است که در چهار جهت دارای ورودی‌هایی بوده که ورودی اصلی بنا، ورودی جنوبی می‌باشد (افشاری و چگنی، ۱۴۰۱).

هر ورودی به یک اتاق منتهی می‌شود و سپس به گنبدخانه می‌رسد. ورودی غربی بنا به یک فضای سرپشته راه می‌یابد که غربی‌ترین قسمت بنا می‌باشد. ضریح در گنبدخانه واقع شده است. جنس ضریح از چوب است و قبر از کف گنبدخانه شش پله پایین‌تر در یک سردابه آجری است. قدیمی‌ترین قسمت بنا، گنبدخانه است که قدمت آن به قرن هفت و هشت هجری می‌رسد و متعلق به دوران ایلخانیان است. در ورودی امامزاده، چوبی و دارای نقوش شیر و خورشید است که پس از انقلاب این در تعویض شد (خوانساری، ۱۳۸۳). به جهت بررسی مولفه‌های گرافیک محیطی و کیفیت بصری در بنای امامزاده جعفر بروجرد، پس از مطالعه پس از مطالعه میدانی و بررسی منابع، معایب گرافیکی بنا و پیشنهاداتی در جهت رفع آن‌ها در جدول زیر تدوین شده است (جدول شماره ۳)

جدول شماره ۳: بررسی میدانی معایب گرافیکی موجود در بنا (منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۲)

نام بنا	معایب گرافیکی	پیشنهادات
امامزاده جعفر بروجرد	مرمت نادرست بنا جایگزینی درب و پنجره سنتی با درب و پنجره مدرن حضور عناصر مدرن در معماری باستانی تابلوهای راهنمایی نامناسب تغییر کاربری قسمت‌های مختلف بنا در جهت مخالف کاربرد اصلی آن	نصب تابلوهای راهنمایی و پیکتوگرام‌های مناسب نصب تابلو در ورودی بنا به جهت معرفی مجموعه استفاده از شیوه صحیح مرمت استفاده درست از قسمت‌های مختلف بنا در جهت تاریخچه و سنت آن مرمت بنا

۶-۲-۴- مجموعه تاریخی خانه طباطبایی‌ها

مجموعه تاریخی افتخارالاسلام طباطبایی متعلق به دوران قاجار می‌باشد که در خیابان صفا شهرستان بروجرد واقع شده است. این مجموعه تاریخی متعلق به یک روحانی معروف و از سادات طباطبایی به نام حاج افتخارالاسلام نبوی طباطبایی می‌باشد. این بنا در اوایل دوره قاجار ساخته شده است. این مجموعه شامل یک ورودی با سردر عظیم و باشکوه است. ورودی آن دارای در دو لنگه چوبی است که پس از عبور از آن به هشتی حیاط عمارت وارد می‌شویم. حیاط عمارت از سه جهت شمال، جنوب و شرق با

معماری و از جهت غرب با دیوارهای قطور و بزرگ احاطه شده است. دیوار غربی حیاط با طاق نماهای نیم دایره ای بزرگ و کوچک و همچنین کاشی معرق و آجرکاری تزئین شده است. بنای اصلی عمارت در سمت شمال آن قرار دارد. این ساختمان دارای دو طبقه است که نمای بیرونی آن با دو پلکان به صورت قرینه به سه بخش تقسیم شده است. طبقه زیرین آن دارای دو اتاق سه دری بزرگ و قرینه در دو سمت پلکان است که سقف آن طاق آهنگ، همچنین دو اتاق کوچک تر در زیر پلکان و یک تالار پنج دری در بخش میانی دارد. این تالار از دو بخش تشکیل شده که یک تالار در جلو و تالار دیگر در پشت آن قرار دارد. راه دسترسی به طبقه بالا دو پلکان قرینه است. نمای فوقانی این دو پلکان با کاشی معرق و خشتی تزئین شده است. طبقه‌ی بالا مانند طبقه پایین دارای دو اتاق قرینه در کنار ورودی است. همچنین دارای یک اروسی سه دری مشرف به حیاط و دو اتاق کوچک روبروی پلکان است. این طبقه نیز دارای یک تالار که شامل تالار و پس تالار است، می‌باشد. بخش شرقی عمارت دارای اتاق‌ها و فضاهای متنوع و متعدد می‌باشد. همچنین در جنوب شرقی آن حمام سنتی شامل سربینه و گرمینه قرار دارد. در شمال شرق آن حیاط خلوت واقع شده است. سمت جنوب عمارت نیز مطبخ قرار دارد (افشاری و چگنی، ۱۴۰۱). به جهت بررسی مولفه‌های گرافیک محیطی و کیفیت بصری در بنای مجموعه تاریخی طباطبایی‌ها، پس از مطالعه میدانی پس از مطالعه میدانی و بررسی منابع، معایب گرافیکی بنا و پیشنهادهای در جهت رفع آن‌ها در جدول زیر تدوین شده است (جدول شماره ۴)

جدول شماره ۴: بررسی میدانی معایب گرافیکی موجود در بنا (منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۲)

نام بنا	معایب گرافیکی	پیشنهادهای
خانه طباطبایی‌ها	فرسودگی بافت بنا و عدم رسیدگی به آن عدم رعایت زیبایی بصری و بهداشت حوض‌ها فضای سبز نامناسب مرمت نادرست بنا حفظ نادرست اشیا و وسایل باستانی موجود در اتاق‌ها رهاسازی ابزارآلات در محوطه عمارت چیدمان نادرست مبلمان و دکوراسیون متریال نامناسب دکوراسیون فرسودگی و تخریب اکسسوری و اشیا تابلوهای راهنمایی نامناسب و فرسوده نصب بی رویه بنرهای در سراسر عمارت فاقد سیستم روشنایی مناسب چیدمان نادرست اکسسوری‌ها	رفع آلودگی قسمت‌های مختلف بنا مانند حوض‌ها ایجاد سیستم روشنایی مناسب زیباسازی حوض‌ها و دکوراسیون یا نورها و نقوش سنتی ترمیم درب و پنجره حفظ صحیح فضای سبز مرمت صحیح بنا حفظ بهداشت فضای داخلی عمارت الزامات پوشش کفش بازدیدکنندگان برای جلوگیری از تخریب فرش‌ها ترمیم اشیا و اکسسوری‌ها ایجاد مبلمان برای آسایش بازدیدکنندگان امکانات رفاهی متناسب با سنت بنا نصب تابلوهای راهنمایی مناسب

۶-۲-۵- مسجد جامع بروجرد

مسجد جامع بروجرد یکی از بناهای تاریخی شهر بروجرد متعلق به قرن دوم تا سوم هجری مصادف با اوایل دوره اسلامی در ایران است. این بنا از معروف‌ترین بناهای تاریخی شهر بروجرد است که سال ساخت آن بین ۱۵۰ تا ۲۲۶ قمری و همزمان با حکومت ابودلف در غرب ایران تخمین زده شده است. مسجد جامع بروجرد در حضور وزیر ابودلف، حموله‌بن علی آغاز شد. این مسجد در کهن‌ترین محله‌ی بروجرد واقع شده است که دارای دو در ورودی در قسمت غرب و شرق و یک حیاط مرکزی است. نوع معماری این بنا تک ایوانی است. شبستان شمالی این بنا با تاخیر و در قرن چهارم هجری ساخته شد. این مسجد به علت قدمت طولانی و آسیب‌های پی‌درپی، بارها مورد بازسازی قرار گرفته است. کتیبه‌های موجود در این بنا نشان از بازسازی آن در دوره‌های سلجوقی، صفوی و قاجار دارد. بر بالای ورودی غربی این مسجد کتیبه‌ی فرمانی از شاه عباس دوم به تاریخ ۱۰۲۲ هجری نصب گردیده است. محتوای این کتیبه مربوط به منبر گنبدخانه سال ۱۰۶۹ است. روی یکی از درهای مسجد که امروزه محل ارتباط شبستان غربی به گنبدخانه است، تاریخ ۱۰۹۲ حک شده است. در دو طرف ایوان مسجد دو لوح سنگی به تاریخ ۱۲۰۹ هجری قرار دارد. یکی از جاذبه‌های گردشگری این مسجد که بسیار مورد توجه قرار گرفته است، منبر چوبی با ۹ پله که روی آن حکاکی انجام شده، می‌باشد. این منبر توسط درویش یارمحمد نجار است. همچنین در ورودی میجد توسط سلطان محمد ساخته شده است. در یکی از کتیبه‌های مسجد که در سال‌های گذشته کشف شده است، سازنده گنبد را محمدبن طاهر بن سعید معرفی کرده است. محمدمعین بن عبدالصمد بروجردی، خطاط کتیبه ایوان بوده است. تزئینات این بنا با آجر انجام شده است و در قسمت‌های دیگر بنا

بصورت مختصر از تزئینات کاشی کاری و گچ‌بری استفاده شده است. این مسجد بر روی ویرانه‌های آتشکده بروجرد احداث شده است. تقی‌خان رازانی یکی از حکام بروجرد در سال ۱۲۰۹ هجری همزمان با حکومت فتحعلی شاه قاجار، ایوان و مناره‌های طرفین این مسجد را احداث کرد. به جهت بررسی مولفه‌های گرافیک محیطی و کیفیت بصری در بنای مسجد جامع بروجرد، پس از مطالعه میدانی پس از مطالعه میدانی و بررسی منابع، معایب گرافیکی بنا و پیشنهاداتی در جهت رفع آن‌ها در جدول زیر تدوین شده است (جدول شماره ۵)

جدول شماره ۵: بررسی میدانی معایب گرافیکی موجود در بنا (منبع: یافته‌های محقق، ۱۴۰۲)

نام بنا	معایب گرافیکی	پیشنهادات
مسجد جامع بروجرد	<p>تابلوهای راهنمایی نامناسب</p> <p>کوچه‌های منتهی به عمارت فاقد تابلوهای راهنمایی</p> <p>معرفی بخش‌های مختلف بنا به وسیله بروشورها و تابلوهای راهنما</p> <p>تخریب و فرسایش بنا</p> <p>تخریب و فرسایش تزئینات، درب و پنجره</p> <p>مرمت نادرست بنا</p> <p>چیدمان شلوغ و نامرتب دکوراتیوها</p> <p>تناقض سیستم روشنایی و عناصر افزوده شده با تاریخچه بنا</p> <p>سیستم سرمایشی و گرمایشی نامناسب</p>	<p>نصب تابلوهای راهنمایی مناسب</p> <p>چیدمان درست دکوراتیوها</p> <p>ترمیم تزئینات، درب و پنجره</p> <p>جایگزینی عناصر افزوده شده با عناصر مناسب با تاریخچه بنا</p> <p>نصب سیستم روشنایی مناسب</p> <p>نصب سیستم سرمایشی و گرمایشی مناسب</p> <p>استفاده از جلادهنده در وسایل چوبی برای جلوگیری از فرسایش</p>

۷- نتیجه‌گیری

در حوزه گرافیک محیطی در شهر بروجرد فعالیت‌هایی بسیاری انجام شده است. اما هنوز نتوانسته است به طور قابل توجهی از عناصر گرافیک محیطی جهت ارتقا کیفیت بصری بهره‌بردار. بنابراین گرافیک محیطی در این شهر نیازمند توجه ویژه‌ای است تا بتواند پتانسیل‌های پنهان آن را به تصویر بکشد و سبب رشد اقتصادی و صنعت گردشگری این شهر شود. مهم‌ترین بخش هر شهر، بافت تاریخی و مکان‌های باستانی آن است. بنابراین اماکن تاریخی نیازمند علائم بصری و تابلوهای منظم با هدف اطلاع‌رسانی و هدایت براساس قوانین گرافیک محیطی هستند. مکان‌های گردشگری که در حوزه گرافیک محیطی ضعیف باشند در جذب گردشگر نیز ضعیف خواهند بود. شهر بروجرد از تاریخچه فرهنگی و هنری غنی برخوردار است. این فرهنگ و تاریخ غنی باید به صورت ساده و روان و مناسب انواع مخاطب، به مردم منتقل شود. معرفی بنا با عناصر تصویری، سیستم روشنایی، چیدمان فضا و... همگی در معرفی صحیح بناهای تاریخی نقش موثری دارند. بنابراین در شهر تاریخی بروجرد گرافیک محیطی نقش بسیار مهمی در تعریف بنا و کاربرد هر قسمت آن دارد. به عنوان مثال چینش دکوراسیون داخلی و خارجی در معرفی نوع زندگی گذشتگان و کاربرد انواع ابزار و وسایل بسیار مهم است. هنر و فرهنگ باستانی هر شهر، معرف هویت آن است. استفاده از فرم‌های سنتی در زیباسازی شهری به جهت حفظ اصالت شهری حائز اهمیت است. در بروجرد نیز با توجه به پیشینه باستانی و شهرت مفرغ‌های این منطقه، همچنین هنر ورشوسازی، مس و فلزکاری، کاربرد نمادهایی مبتنی بر این هنر در گوشه و کنار شهر باعث گرافیک محیطی این شهر را به سوی گرافیک مبتنی بر سنت سوق داده است. استفاده از این فرم‌ها در سطح شهر بروجرد به تمام گردشگران اعم از کودک و بزرگسال، باسواد و افراد فاقد سواد تحصیلی و گردشگران غیر فارسی زبان سنت‌های باستانی را معرفی می‌کند. این نوع استفاده شناخت شهر بروجرد را برای تمامی اقشار آسان می‌کند.

۱. استوار، مسیب (۱۳۹۲). هنر گرافیک محیطی. تهران: انتشارات رازنامه.
۲. خوانساری، فرهاد، (۱۳۸۳). راهنمای گردشگری استان لرستان، چاپ اول، تهران: نشر عیلام.
۳. افشاری، محسن، چگنی، فرهاد (۱۴۰۱)، واکاوی تحولات در ساختار گونه های مسکونی بافت تاریخی شهر بروجرد از دوره قاجار تا پهلوی، فصلنامه توسعه پایدار شهری، سال سوم، شماره ۸، پاییز ۱۴۰۱.
۴. جوانی، اصغر و خزایی، محمد و کج کلاه، منصور (۱۳۹۶). چیستی هویت بصری ایرانی از منظر گرافیک، نشریه باغ نظر، ۱۳ (۴۰)، ۳۹-۴۶.
۵. مثقالی، فرشید (۱۳۹۴)، مقدمه ای بر گرافیک دیزاین، چاپ سوم، نظر، تهران.
۶. احمدی، فرشته، وافی، فروز، (۱۳۹۵). تحلیل فضاهای شهری با رویکرد گرافیک محیطی (مطالعه موردی: محله چرخاب)، ماهنامه دانش نما، ۲۵ (۲۵۱).
۷. رئوفی، تهمینه، (۱۳۸۵). بررسی لزوم گرافیک محیطی برای محیطهای بسته، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی.
۸. ایلوخانی، مسعود (۱۳۹۳). گرافیک محیطی. تهران: انتشارات فاطمی.
۹. ترابی، مزده، سوداگر، محمدرضا، (۱۳۹۴). اهمیت هویت بخشی گرافیک محیطی در مناطق تاریخی (مطالعه موردی میراث جهانی چغازنبیل)، دوفصلنامه علمی تخصص پیکره، ۴ (۸)، ۹-۱.
۱۰. نوربخش، مرتضی و اکبرپور سراسکانرود، محمد (۱۳۸۹)، نقش گردشگری شهری در توسعه اقتصادی کلان شهرها، اقتصاد شهر، سال دوم، ۲۱-۳۷.
۱۱. عبدالحسینی، امیر، گرافیک محیطی تصویر جامعه، هنرهای تجسمی، شماره ۲۴، ۱۳۸۵.
۱۲. خطائی، سوسن، عارفی، راضیه، (۱۳۹۶). نقش گرافیک محیطی و شاخصه های مبلمان شهری در جداسازی زباله ها در شهر شیراز، نشریه جلوه هنر، ۹ (۲)، ۵۲-۳۹.